

שבת הארץ

עם

תוספת שבת

הלכות שביעית

מאת

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

עם הוספות מכת"ק

תוספת שבת, מקורות, ציונים והערות

נכתבו ונערכו בס"ד ע"י צוות מכון התורה והארץ

כרך שני: פרקים ה – ט, קונטרס אחרון, הוספות

בהוצאת מכון התורה והארץ

אשקלון (כפר דרום תובב"א)

פרק חמישי

הלכה א

- א. מצות אכילת פירות שביעית
ב. צביעת כלים ובגדים

רמב"ם

פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה, ולהדלקת הנר ולצביעה. מפי השמועה למדו: "תהיה", אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע¹.

- א. מצות אכילת פירות שביעית

"פירות שביעית ניתנו לאכילה..."

תוספת שבת

יש אומרים שיש מצוה באכילת פירות שיש בהם קדושת שביעית², שנאמר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה".

יוצא לאור בסיוע משרד המדע,
התרבות והספורט - מינהל התרבות

המחלקה למכוני מחקר תורניים

כל הזכויות שמורות

טל' 08-6847325

פקס' 08-6847055

דוא"ל mahon@inter.net.il

אינטרנט www.toraland.org.il

"חיש", דפוס וכריכה, רמלה.
צילום ולוחות "פרנק" ירושלים.

1. תורת כהנים (בהר פרשתא א פרק א הל' י).
2. רמב"ן (השגה ג לספר המצוות לרמב"ם), ולמד זאת מהפסוק: "לכם לאכלה" (ויקרא כה ו), ומהפס': "ואכלו אביוני עמך" (שמות כג יא). ועי' זוהר הרקיע (מ"ע סו הערה לו), שהביא ראיה מהגמ' ביומא (פו ע"ב) האומרת שהאוכל פגי שביעית שלא כדרכו — לוקה מפני "לכם לאכלה". ספר חרדים (חלק מ"ע התלויות בא"י שאפשר לקיימן בזה"ז, פרק ראשון סי' יט), מהרי"ט אלגזי (הל' חלה סוס"י ב ד"ה והנה עמ' כו) אליבא דהרמב"ן, ועי' רש"ש ומהר"ץ חיות (יומא שם) שכתבו שאין ראיה מהסוגיא ביומא, שהרי אין לוקים על עשין, אלא ע"כ מדובר שם במכת מרדות מדרבנן. ובפירושו הרי"פ פרלא (עשה סא) תירץ שקצירה ובצירה הותרו כדי לאכול פירות שביעית, ולכן כאשר אינו אוכל — עובר על לאו של לא תקצור.
וכ"כ הרב זצ"ל (קונטרס אחרון סי' כא, דעת כהן סי' רמ, לקמן פ"ו ה"א אות ב, בשם יש מי שנראה מדבריו), תורת הארץ (פ"ח אות כה-כט) אליבא דהרמב"ן.

ואסור לסוך את הכלים בשמן של שביעית⁹. ונראין הדברים שהוא הדין שסיכת בהמה גם כן אסורה¹⁰.

תוספת שבת

ויש אומרים שהצביעה המותרת היא צביעת הגוף, ויש להסתפק אם צביעת כלים ובגדים מותרת¹¹. ויש אוסרים צביעת כלים ובגדים¹².

לדעה זו, יש מי שאומר שמצות האכילה וכל האיסורים הנובעים מחיוב האכילה, כגון: הפסד, סחורה וכדו' – חלים רק מכמות של כזית ויותר³, ויש חולקים⁴. לדעה הנ"ל שיש מצוה באכילת פירות שביעית, יש מי שאומר, שאין להתענות תענית הרשות כל זמן שיש לו פירות כאלו⁵.

ויש חולקים וסוברים שאין כלל מצוה באכילת פירות שביעית⁶.

ב. צביעת כלים ובגדים

"פירות שביעית ניתנו... ולהדלקת הנר ולצביעה".

שבת הארץ

מיהו צביעה מותרת גם לכלים⁷, משום שדרך עיקר הצביעה היא לא לצבעי-אדם ובהמה⁸ — כי אם כלים. אבל סיכה אינה מותרת כי אם סיכת אדם,

- מרה"ט אלגזי (על הל' חלה להרמב"ן סוסי" ב ד"ה והנה עמ' כו) וכתב שם ששיעור אכילה בכל התורה כולה הוא כזית, ולכן מצות האכילה ואף האיסורים הנובעים ממנה הם בכזית. מנ"י (סוף מצוה שכת, ובהוצאת מכון ים אות יג ד"ה ותנה), הוצ"פ פרנק (כר"צ פי"ד גאון צבי אות א, פי"ד גאון צבי, זה צבי זרעים ח"ב סי' נד, או"ח ח"ב סי' קי"א) והוכיח זאת מהגמ' (זבחים קו ע"ב) האומרת שאיסור שריץ במשהו, ושביעית אינה במשהו. ועי' מהר"ט אלגאזי (מהדורת ר"ב אורבך ורא"מ שדמי, ים תשנ"ג, אות ב, ס"ק יד הע' 53).
- בתשובת ר"ח רפפורט (יו"ד סי' נט, מובא בכר"צ פי"ח) כתב שרק באיסור אכילה ממש השיעור הוא בכזית, אך לא שביעית שהאיסורים רק נלמדים מ"לאכלה". המנ"י (סוף הספר, מצוות עשה שמנה הרמב"ן מצוה ג) הסתפק בכך מפני שאיסורי סחורה והפסד אינם איסורי אכילה. הרב שמואל שלנט (קובץ אור תורה ש"ד ח"א סי' יא מובא בכרם ציון פי"ד), שרידי אש (ח"ב סי' קטז) כתב שאף לרמב"ן אין מצוות עשה מצוה מן התורה בחצי שיעור במצות עשה, ולפי"ן אף לרמב"ן יתכן שיש איסור אלגזי שם) שיש קצת מצוה מן התורה בחצי שיעור במצות עשה, ולפי"ן אף לרמב"ן יתכן שיש איסור הפסד וכו' בפחות מכזית. ועי' קוני"א (סי' כב), שאין למלא את כוס ההבדלה באופן שישפך קצת, וכן אסור לשפוך את היין לסימן דצ"כ וכו' שבליל הסדר. ומכאן שהפסד אסור אף בכלשהו (ועי"ש סוף סי' כב). בית ריב"ז (סי' ה סעי' ה בהג"ה), תורת הארץ (פי"ח אות לו ד"ה ועדיין, ועי"ש אות בלב"ו), ועי' כרם ציון (גידולי ציון סי' עב עמ' רלהדל), ציץ אליעזר (ח"ו סי' ח"ז אות ז, לב אות ה).
- שבת הארץ (קונטרס אחרון סי' כא).
- מגילת אסתר (השגה ג) וכתב שדרשתי חז"ל "לאכלה ולא לסחורה", אינה כאן מצוות עשה באכילה, אלא הוראה מה אסור לעשות בפירות שביעית, וכך משמע בדברי הרמב"ם וסמ"ג (קמז, קמח) שלא מנו את האכילה כמצוה. ערוך השולחן (סי' כד סעי' ו) כתב שאין חובה לאכול פ"ש שאינם נעשים לחיך, כי אין באכילה זו מצוה. שבת הארץ (פי"ז אות ב), בית ריב"ז (סי' ה סעי' א, סעי' ז בהג"ה לפאה"ש, ובסוף הסעיף ד"ה לענין שפסק הפאה"ש), תורת הארץ (פי"ח אות טט) אליבא דהרמב"ם, חזו"א (סי' די ס"ק י ד"ה מש"כ) וכתב שאף לרמב"ן אין מצווה באכילת פ"ש. וכ"כ: שרידי אש (ח"ב סי' קטז), תורת זרעים (פי"ח מ"ב ד"ה בירושלמי).
- ש"ח מאירי (ב"ק קא ע"א מובא בשטמ"ק שם ד"ה ת"ש בגד), ר"ש (תרו"כ בהר פרישתא א פרק א הל' ז) בסובר ראשון, רש"ס (פ"ט ה"ו ד"ה ותניו מכריח), עפ"י תפארת ישראל (פי"ח מ"א בועז), מקדש דוד (סי' נט אות ה ד"ה כתב רש"י ז"ל), חזו"א (סי' יג ס"ק ז). ועי' פנ"מ (ירושלמי פי"ח ד"ה צבעין לאדם). האם הבגד חייב בביעור, עי' פי"ז ס"ג הל"ג (אות ה), ועי"ש לענין היתר צביעה בצבע החיוב בביעור.
- עי' חזו"א (סי' יג ס"ק ז ד"ה וכו') שכתב שצביעת גוף הבמה או תכשיטיה — אסורה.

ואסור לסוך את הכלים בשמן של שביעית⁹. ונראין הדברים שהוא הדין שסיכת בהמה גם כן אסורה¹⁰.

תוספת שבת

ויש אומרים שהצביעה המותרת היא צביעת הגוף, ויש להסתפק אם צביעת כלים ובגדים מותרת¹¹. ויש אוסרים צביעת כלים ובגדים¹².

- גדרי אכילה ושתיה של פירות שביעית
- הלכה ב**
- רמב"ם**
- לאכלה ולשתיה כיצו. לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות**
- דבר שדרכו לשתות¹ דרין תרומה ומעשר שני².**
- רמב"ם (פ"ח מ"ב).
- רמב"ם (הל' תרומות פי"א הל"א, הל' מע"ש פי"ג הל"א). ועי' להלן הל"ג (הערה 1).
- שביעית (פ"ח מ"ב).
- רמב"ם (פ"ח ה"ז, פי"ו ה"י).
- הרב זצ"ל הביא את דברי התפא"י (לעיל הערה 7), אך כתב שהחילוק בין צביעה לסיכה הוא עפ"י דרך השימוש ההגל. ולפי"ן כתב שסיכת בהמה אסורה, כי אין רגילות לעשות כן. ועי' בתפארת ישראל (שם) שמתקל בין צביעת כלים שמתרת מטעם "לכס" — לכל זריכים, לבין סיכת המגנל שרק שומרת על הסנל שלא יקרע. ולפי"ז יתכן שסיכת בהמה מותרת כמו מאכל בהמה אף שיש בה ק"ש, וצ"ע.
- תורת הארץ (פי"ח אות מט). ובפי' תולדות יצחק (ירושלמי פי"ז הל"א) כתב להיפך, שצביעת בגדים בודאי מותרת והספק הוא בצביעת אדם.
- יפה עינים (ב"ק קא ע"א), אליבא דרש"י. ולדעתו בגד שצבעו בקלפי שביעית — ידלק, אינו מפני שהגיע שעת הביעור, אלא מפני שאסור לצבוע בגד. אך צ"ע בדבריו מדברי רש"י עצמו (שם ד"ה יצאו עצים), האומר שבצביעה הנאתו וביעורו שווה, כי בשעת רתיחת היורה — כלה השרוש וקולט הצבע, ופשיטא שבגד או כלי איירי. ועי' ר"ש (תרו"כ בהר פרישתא א פרק א הל' ז) שהביא ב' פירושים, בפי' השני מדובר על צביעת הגוף, וצ"ע אם חולק על הפי' הראשון וצביעת כלים אסורה.